

igazabb valójához, közelebb kerüljön ahhoz, aki más, aki a másik. Hogy emlékeztessen arra, amit Tilda elfelejtett, elfelejtettünk, de amit keres, amit keresnünk kell a senkitől a valaki felé vezető úton.

JEGYZETEK

¹ Tompa Andrea: *Fejtől s lábtól. Kettő orvos Erdélyben*. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2013; *Omerta. Hallgatások könyve*. Jelenkor Kiadó, Budapest, 2017.

² Visky András: *Kitelepítés*. Második kiadás. Jelenkor Kiadó, Budapest, 2022; Vida Gábor: *Senkiháza. Erdélyi lektűr*. Magvető, Budapest, 2023.

³ Ld. Földényi F. László: A művészet hentesbárdja. Kertész Imréről, *Alföld/11.*, 71–83.

Szekernyés Tünde

EGY DIKTATÚRÁBA TÉVEDT LURLUGINA

ALINA NELEGA: *MINTHA MI SEM TÖRTÉNT VOLNA*. FORDÍTotta
ANDRÁS ORSOLYA, LECTOR KIADÓ, MAROSVÁSÁRHELY, 2023.

1987-ben, Bukarestben így fenyegetőzik Alina Nelega hősnője popatraian elvtársnak: „Egy napon, előbb vagy utóbb, meg fogom írni, mi történik itt és most, ebben az irodában, e mellett a kávé mellett, ebben az épületben, a vasajtók mögött az alagsorban, ebben a városban, ebben az országban.” 36 év telt el, és mi, a regény majdani olvasói, megszólítva érezzük magunkat: vajon hány fenyegetőzés teljesült be azóta? Vajon hány Cristina, Nana, Éva vagy Ágota írta meg, hogy mi történt a vasajtók mögött, és hányan élnek úgy, mintha mi sem történt volna? Alina Nelega regénye adósság lerovása és szembenézés egy korszakkal, egy személyes és kollektív múlttal. Egy válasz a *milyen volt a kommunizmusban?* kérdésre, korkép. De egy gyönyörű

szerelmi történet is, mely érzékenységgel, egyedi hangjával kiemelkedik a kortárs román irodalom hasonló témájú regényei közül.

A *mintha mi sem történt volna* Nelega második regénye, magyarul a Lector gondozásában és András Orsolya remek fordításában jelent meg. Az első-sorban drámaíróként ismert szerző a 2023-as budapesti könyvvásár vendége volt, én is ekkor találkoztam először a kötettel, amelynek a megjelenését már nagyon vártam. A bemutató külön érdekessége volt, hogy ezt követően a romániai irodalom standjánál egy másik olyan mű került sorra – Florin Irimiától *A kínai kisautók rejtélye* (Lector Kiadó, ford. Szonda Szabolcs) –, amely bár nagyon eltérő stílusban íródott, de szintén a Ceaușescu-féle diktatúrában játszódik. Az esetleges szervezői szándékon túl egyvalamiről biztosan árulkodik az egybeesés: a kortárs romániai irodalomnak van még mit mondania erről az időszakról. Erre maga Alina Nelega is ráerősített a bemutatón: a szerző az alapvetően szerelmi történetnek szánt regénnyel ugyanis egy tanítványának akart valamiféleképp válaszolni, aki a kommunizmusról kérdezte őt. Íróemberről lévén szó, a válasz közel 450 oldalnyi lett.

A kötet borítóján Láng Orsolya fotóját látjuk: rajta egy száműzött, ütötköpött, hűtőszekrényen felejtett baba. Ha klasszikus műfaji kategóriákban gondolkodunk, a *mintha mi sem történt volna* egy felnövéstörténet, s ilyenformán a képen lévő befóliázott baba a gyerekkor, a gondosan félretett emlékek szimbóluma lehet. Ennél konkrétabb fogódzót is ad maga a szöveg a fotó értelmezéséhez, Limonada baba „személyében”, de haladjunk csak szépen sorjában: a regény Cristina és Nana életének egy évtizedét mutatja be, ahogy diáklányokból felnőtt nővé, anyává, és legjobb barátnőkből szerelmesekké válnak. A regény tagolása, ahogy a narráció is, ezt az alakulást követi, hol a kettejük hullámzó kapcsolatából mutatva meg jeleneteket, hol az egyéni történetekre figyelve. A három nagyobb szerkezeti egység idősíkok szerint különül el, s az ezek alá tartozó fejezetek valójában életképek, melyeket a szereplők emlékezése és fantáziája tágít ki. A narráció túlnyomórészt Cristina életét követi közelről: boldogulását tanárként, feleségként és fiatal anyaként, de van néhány fejezet, amely kizárólag Nana történetére korlátozódik, és olyan is, ahol összekeverednek a hangok, a szabad függő beszéd használata következtében már nem tudni, hogy épp melyikük ordítja, hogy „te hülye, az vagy, hülye, őrült, elmebeteg”.

A szerző színházi kötődéseiről tanúskodik, ahogyan az elbeszélés ritmusával bánik: a különböző betéttörténetek és a jó érzékkel beidőzített szünetek az olvasói figyelmet a feszültségig fokozzák. Például a *három történet és egy mese a házi visinátáról* alaphelyzete valójában egy beszélgetés a két

lány között, melybe izgalmas anekdoták és gyermekmesék ékelődnek be, és csak mindezek végén lesz kimondva az a titok, amely a Cristina és Nana kapcsolatát végérvényesen megváltoztatja. Különös erővel bírnak a csendek a kötetben, melyek narrációs technika és tematika szintjén is jól közvetítik a kor elhallgatás-kultúráját. Már az első fejezetben is csak finom utalások révén sejthetjük, hogy mi történik Nanával az igazgatói irodában, ahonnan elfojtott nyögések és hörgések szűrődnek ki, és az is végig lappang, hogy milyen módon protezsálja Popa Traian a távolból Cristinát, miután erőszakot követ el rajta. Az elhallgatások még az őszintének tűnő kapcsolatokba is begyűrűznek: erre épül Radu és Cristina házassága – ki nem mondott, de közös megegyezésen alapuló szerződés ez valójában –, és a két főszereplő lány kapcsolatát is a kimondás/elhallgatás dinamikája szervezi. Az igazság megfogalmazása egy ilyen többszörösen terhelt közegben nem hoz feloldozást, csak tovább mélyíti a csendet: „Nem beszélünk Cristináról, nem beszélünk róla, érted?” – ordítja Nana az anyjának, hiszen: „Cristina az ő Limonadája, az ő babája, akivel mindenki azt csinál, amit csak akar, ide-oda hajigálják, megerőszakolják, megcsonkítják, de azért mégis az övé. Most pedig elássa a kertben, mert úgy akarja. Mélyre.”

Az elhallgatás mellett, és valamelyest ezzel összefüggésben, a testiség is áthatja a kötetet: mindegyik fejezetben megjelenik, de sosem érzéki, bensőséges módon, hanem mindig az erőszak egy formájaként. A szexualitás a hatalmi játszmák szerepe, amelyekről nem lehet nyíltan beszélni, halmozottan tabusítottak. Különösen erős fejezet ebből a szempontból a *csirke* című, mely sorról sorra vetíti előre Cristina megerőszakolását. Először a 770-es abortusztörvényre tett utalás a kukába dobott csecsemővel, majd a baromfi-hús feldolgozásának mozzanatai (a fehérneműjére fröccsen a vér, levetkőzik, fogával tépi fel a nejlonzacskót, majd a fürdőben lemossa a fonnyadt húst) készítik elő a párhuzamot a megerőszakolt nő és a levágott csirke között. A rendszer testbe (és nyelvbe) kódoltságát egy nyelvi játékkal valósítja meg a narráció, mikor az egyik fejezetben jegyzőkönyvbe veszik Cristina vallomását: „Vannak a belső szervek, a nemi szervek, az érzékszervek – és ezeken kívül létezik még egy Szerv (...), a Szerv bennünk van, mi magunk vagyunk a Szerv.”

A *mintha mi sem történt volna* több ponton is Tompa Andrea első kötetére, *A hóhér házára* emlékeztet: a női sorsokra fókuszáló, többszörös kisebbségi létet, kiszolgáltatottságot érzékenyen megjelenítő jelenetek mind ezt a kapcsolódást erősítik. Emellett – és erre maga Tompa is rávilágított a korábban említett könyvbemutatón – az is viszonylag ritka, és szimpatikus

sajátossága a két regénynek, hogy a marosvásárhelyi és kolozsvári világot egy multikulturális közegként mutatják be, ahol a magyar (vagy *A hóhér házában* épp a román vagy zsidó) szereplők is megjelennek, sőt, gyakran konfrontálódnak egymással a saját történelmi narratívák.

Bár eddig a kötet durva és finomkodást nem tűrő, gyakran brutálisan nyers részeit hangsúlyoztam, bőven van benne érzékenység, szépség is, sőt, épp az a legnagyobb erénye, ahogy ezek között lavírozik. Az átjárást legtöbbször a fantázia világa teszi lehetővé: Cristina a legkiszolgáltatottabb helyzetekben, miután megfosztják a szabadság utolsó terétől is, a szellemi szabadságtól – hiszen behatolnak a „saját szobájába”, és ellopják, elolvassák az írásait – a fiának kezd mesélni. Amikor szemben ül a megerőszkolójával, az általa kreált mesehősnek, krokodillánynak képzeleli magát, és az utolsó fejezet is egy *utolsó mese Ștefannak*, a lurugináról. Ez az áttetsző bőrű, furcsa lény, akinek minden gondolata és érzése látható, a vágyakozás szimbóluma egy olyan élet iránt, amely a regénybeli szereplők számára nem volt megélhető. *A mintha mi sem történt volna* vége, ahogy a legtöbb kommunizmusban játszódó regény esetében, 1989-re, a decemberi események körülre van időzítve, és számos kérdést hagy nyitva a jövőbeli remények vagy pesszimizta hangvételű elképzelések – melyek párhuzamosan megfogalmazódnak a kötetben – beteljesülését illetőleg.

A regény tehát alapvetően két meleg nő története a Ceaușescu-féle diktatúra időszakában, melyben nem a kommunizmus a téma, és nem is a lesbikusság. *A mintha mi sem történt volna* az emberi gyötrődésről, kiszolgáltatottságról és néhány elcsepegtetett boldog vagy szerelmes pillanatról szól – ez pedig, a luruginától tudjuk, egy és ugyanaz.